

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสภาพสภาวะการณ์โลกปัจจุบัน มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง การก้าวเข้าสู่ยุคแห่งโลกาภิวัตน์ และยุคแห่งสังคมสารสนเทศ ซึ่งเป็นสังคมที่มีทรัพยากรหลัก คือ ข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ กระบวนการทางข้อมูล การรักษาและจัดระเบียบของข้อมูล ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและสังคม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบต่อสังคมมนุษย์ ความเป็นอยู่ การดำรงชีวิต มนุษย์ทุกคนต้องดิ้นรนต่อสู้และปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการแข่งขัน ผู้ใดที่มีความพร้อมในด้านข้อมูลข่าวสารที่ดีกว่า ก็จะเป็นผู้ที่ได้เปรียบ ซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อการบริหารและการจัดการทุกด้าน ทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับหน่วยงานหรือระดับประเทศชาติ

สังคมไทยได้นำเอาระบบการสื่อสารที่ทันสมัย โดยควบคุมด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ทำให้การสื่อสารระหว่างประชาชน หน่วยงานราชการ ตลอดจนถึงวงการธุรกิจ วงการอุตสาหกรรม มีความสะดวก รวดเร็ว ข่าวสารต่าง ๆ ถูกส่งไปถึงผู้รับภายในไม่กี่วินาที ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม มีผลทำให้สังคมไทยพัฒนาทางด้านวัตถุมากเกินไป โดยมองข้ามการพัฒนาด้านจิตใจ ถ้าการพัฒนาที่เน้นพัฒนาสังคมไม่เน้นที่จิตใจแล้ว ย่อมส่งผลให้จิตใจของคนไทยต่ำลง มีความเห็นแก่ตัวโดยไม่คำนึงถึงความยุ่งยาก และความเดือดร้อนของผู้อื่น^๑

ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการบริหารงานที่ไม่ถูกต้องตามทำนองครองธรรม และความล้าสมัยของหน่วยงานเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากเราไม่มองโทษผู้อื่น คือ มองว่าผู้อื่นทำให้เราเสื่อมลาภ เสื่อมยศ ถูกนิินทาและเกิดความทุกข์ หากหันกลับมามองตัวเอง รู้จักตัวเองแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมจะลดลงทันที^๒

^๑สุพล วิงสินธุ์, การพัฒนาองค์การในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๑๓.

^๒นวลเพ็ญ วิเชียรโชติ, อบรมประชาธิปไตย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชาชน, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๒.

การทำงานทุกชนิดไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน จะล้มเหลวหรือสำเร็จมากน้อยเพียงใด แม้จะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง แต่สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญที่จะเป็นปัจจัยบ่งชี้อย่างแท้จริง คือ การบริหาร ในกระบวนการบริหารนั้นแม้จะต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ อีกมากมายมาสนับสนุนงาน แต่สิ่งที่จะเป็นพลังขับเคลื่อนงานอย่างแท้จริง คือ มนุษย์ และมนุษย์ที่จะเป็นผู้ชี้ทิศทางขององค์กรได้อย่างแจ่มชัด การขับเคลื่อนองค์กรไปสู่สภาพใด ผู้บริหารย่อมมีความสำคัญอย่างมาก และสิ่งที่ต้องการจากผู้บริหารอย่างมากนอกเหนือไปจากความรู้ความสามารถในเชิงบริหารในด้านต่าง ๆ แล้ว คือ จริยธรรม ศีลธรรมหรือคุณธรรม^๑

ในทำนองเดียวกัน การที่ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาจะเก่งงานสักเพียงใด จะเป็นผู้นำแบบใด หรือสามารถใช้หลักใจ และมีความซื่อสัตย์ได้สักเพียงใดก็ตาม สิ่งหนึ่งที่ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาจะขาดเสียมิได้ก็คือ คุณธรรม สำหรับคุณธรรมของนักบริหารนั้น มี ๔ ประการ คือ กำลังความรู้ กำลังความขยัน ความสุจริต กำลังการสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์ สิ่งเหล่านี้นักบริหารทั้งข้าราชการ และนักการเมืองสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ซึ่งเหมาะสมกับสถานการณ์บ้านเมืองปัจจุบัน สืบเนื่องจากปัญหาเรื่องคอร์รัปชัน การขัดแย้งกันในองค์กรคงไม่เกิดขึ้นแน่ ถ้านักบริหารที่ดีสามารถใจคนเก่ง ให้ปรองดองกัน และพร้อมใจกันทำงาน เพื่อบรรลุผลตามเป้าหมาย และทำงานเป็นทีม ถ้ามินักบริหารที่ดีคอยกำกับดูแล^๒

การนับถือศาสนาของชาวไทย มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ซึ่งในพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้สร้างแรงจูงใจ ให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการบริหารงานของผู้บริหาร มีอยู่หลายหมวด เช่น พรหมวิหาร หรือธรรมประจำใจของผู้ประเสริฐ (ผู้ใหญ่) มี ๔ ประการ อิทธิบาทหรือธรรมที่ทำให้สำเร็จประสงค์ มี ๔ ประการ สังคหวัตถุ หรือธรรมแห่งการสงเคราะห์มี ๔ ประการ สัมปติสธรรม หรือธรรมของคนดี มี ๗ ประการ มรรค หรือธรรมที่นำหนทางไปสู่การดับทุกข์ มี ๘ ประการ และทศพิธราชธรรม หรือธรรมของผู้ปกครอง มี ๑๐ ประการ ในบรรดาหลักธรรมเหล่านี้ พรหมวิหารหรือธรรมประจำใจผู้ประเสริฐ (ผู้ใหญ่) หรือเป็นธรรมของผู้บริหาร ๔ ประการ เป็นหลักธรรมเพื่อให้เกิดความรัก ความหวังดี ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข และพ้นทุกข์ แล้วแสดงความยินดีในความก้าวหน้าของผู้อื่น มีความยุติธรรมในการให้รางวัลและ

^๑พระมหาจรรยา สุทธิญาโณ, “จริยธรรมสำหรับผู้บริหาร”, วารสารธรรมปริทัศน์, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๘ (ตุลาคม ๒๕๔๒) : หน้า ๑๑.

^๒พระราชวรมนี (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต), “ครูกับศีลธรรม”, วารสารธรรมบูชา, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ (มกราคม ๒๕๔๔), หน้า ๔๔.

ลงโทษ ผู้บริหารที่ใช้พรหมวิหาร ๔ เป็นแนวทางการบริหารงาน ย่อมเป็นศูนย์รวมใจ รวมงาน และสามารถจัดการให้งานลุล่วงไปด้วยดี^๕

หลักคุณธรรม และศีลธรรมของพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทย คือ การศึกษาในระบบพุทธ เป็น “วิทยาศาสตร์ประชาชน” นิยามของวิทยาศาสตร์คือ เป็นความรู้สาธารณะ (Public Knowledge) สามารถเข้ามาพิสูจน์ได้ด้วยตนเองว่าอะไรจริง อะไรไม่จริง สำหรับความรู้ที่ไม่เป็นสาธารณะไม่ใช่วิทยาศาสตร์แต่เป็นอาถรรพเวท พุทธศาสนาท้าทายตลอดเวลาว่าให้ทุกคนมาพิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติด้วยตนเอง ว่าได้ผลจริงหรือไม่ จึงกล่าวว่าพุทธเป็นวิทยาศาสตร์ประชาชน^๖ การเลือกหลักธรรมมาปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายว่าการจะเป็นนักบริหารที่เก่งและดี เราควรปฏิบัติธรรมอะไรบ้าง เพื่อตอบคำถามนี้เราต้องทราบก่อนว่านักบริหารทำหน้าที่อะไร ซึ่งการบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ดังนั้นนักบริหารต้องมีหลักธรรมหรือนำธรรมะข้อใดข้อหนึ่งมาเป็นแนวทางปฏิบัติ จึงจะสามารถแก้ปัญหานั้นได้อย่างเหมาะสม ดังนั้นบุคลากรในองค์กรจะทำงานเป็นทีมได้ดียิ่งขึ้นจะต้องมีนักบริหารที่ดีคอยกำกับดูแล นักบริหารที่ดีในทางธรรม คือ ต้องมีพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ คือ ๑. เมตตา คือการมีความหวังดีที่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข มีความรักและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานซึ่งความรักจะเกิดได้ถ้านักบริหารรู้จักมองในแง่ดี หรือส่วนที่ดีของผู้ร่วมงาน ถ้าพบส่วนเสียในตัวเขาต้องรู้จักมองข้ามและให้อภัย เมื่อพบส่วนดีก็จดจำไว้เพื่อจะได้ใช้คนให้เหมาะสมกับลักษณะที่ดีของเขา ๒. กรุณา คือความสงสาร เห็นใจ ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์เมื่อผู้ร่วมงานประสบเคราะห์กรรม นักบริหารต้องมีความสงสารและคิดหาทางช่วยให้เขาพ้นทุกข์นั้นความสงสารจะเกิดขึ้นได้เมื่อนักบริหารใจกว้างรับฟังปัญหาของคนอื่น ๓. มุทิตา คือความรู้สึกลิ้นชมยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี ๔. อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง เพียงตรงไม่เอนเอียง

^๕สุพล เครือมะโนรมย์, “การใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

^๖ประเวศ วะสี, การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กองทุนส่งเสริมงานทางวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

ดังนั้น ผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมจำเป็นที่จะต้องใช้คุณธรรมของพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ในสภาพการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับความจริงก้ำวหน้าด้านการจัดการศึกษา อบรม ให้ความรู้ และการนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ในการบริหารงาน เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาไปในทางที่ดีด้านวัตถุพร้อม ๆ กับด้านจิตใจ กล่าวคือ เทคโนโลยีทำให้เกิดอำนาจนิยม วัตถุนิยม ซึ่งมีผลกระทบถึงบทบาทของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณาต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารงานเพื่อให้การบริหารงานราบรื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของจิรภา สงวนสุข ที่ว่าผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่ มีความสำคัญเช่นเดียวกับผู้บริหารในหน่วยงานอื่น เพราะหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาก็ต้องปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกัน แต่บางครั้งการบริหารงานระหว่างผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชาก็ไม่ราบรื่น อีกทั้งงานด้านคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษายังไม่ได้รับการพัฒนาให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงได้ดีเท่าที่ควร ทำให้เกิดปัญหาในการบริหารงาน เช่น มีการขอย้ายของพนักงานครู ซึ่งไม่พอใจในการบริหารงานของผู้บริหาร หรือไม่ได้รับความร่วมมือในการพัฒนางานทำให้ผลงานทางวิชาการไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป ดังนั้น การบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับประยุกต์ใช้ให้เข้ากับการทำงาน เพื่อสร้างความราบรื่นและเป็นไปในทิศทางที่ดีต่อการทำงานร่วมกับผู้ใต้บังคับบัญชา และผู้อื่น^๖

จากความสำคัญของปัญหา การใช้คุณธรรมในการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา เป็นที่สนใจของผู้วิจัยที่จะทำการวิจัยเพื่อให้ได้คำตอบว่า ผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีพฤติกรรมในการบริหารงานตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักบริหาร คือ พรหมวิหาร ๔ ประการมากน้อยเพียงใด คือ เมตตา (ความรัก) กรุณา (ความสงสาร) มุทิตา (ความเบิกบาน) และอุเบกขา (ความมีใจเป็นกลาง) โดยศึกษาจากทัศนคติของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

^๖จิรภา สงวนสุข, “คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดเทศบาลนครเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา เกี่ยวกับการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ตามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาแนวคิด หลักการและทฤษฎีทางการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ได้แก่ ด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมูทิตา และด้านอุเบกขา

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นเจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน ๑๕๐ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่ทำการศึกษา

ศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ การบริหารงานตามแนวพุทธธรรมพรหมวิหาร ๔ คืออะไร

๑.๔.๒ มีปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการการบริหารงานตามแนวพุทธธรรมพรหมวิหาร ๔ ของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๔.๓ มีแนวทางไหนบ้างที่ส่งเสริมการใช้หลักพุทธธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๕.๑ การบริหารงาน หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่บริหารของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๕.๒ ผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรม หมายถึง ผู้อำนวยการ หัวหน้าฝ่ายต่าง ๆ ภายในศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๕.๓ พรหมวิหาร ๔ หมายถึง ธรรมที่เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งเสริมให้มีความมั่นคง พร้อมทั้งความสัมพันธ์อันดีต่อผู้อื่น มีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

๑) เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาดีอยากให้ผู้อื่นมีความสุข มีจิตใจอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ สัตว์ทั่วหน้า

๒) กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันที่จะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์

๓) มุทิตา คือ ความยินดีในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีความสุข มีจิตใจผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอต่อสัตว์ทั้งหลาย ดำรงจิตใจปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีความสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

๔) อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา

๑.๕.๔ การใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงาน หมายถึง พฤติกรรมการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักของพรหมวิหาร ๔

๑.๕.๕ เพศ หมายถึง เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลีเป็นเพศหญิง หรือเพศชาย

๑.๕.๖ อายุ หมายถึง อายุของเจ้าหน้าที่ของศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๕.๗ ระดับการศึกษา หมายถึง เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณาจบการศึกษา
ระดับใดที่เข้ามาปฏิบัติงานในศูนย์

๑.๕.๘ ตำแหน่งหน้าที่ หมายถึง เจ้าหน้าที่ของศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณาปัจจุบันดำรง
ตำแหน่งอะไร มีหน้าที่รับผิดชอบด้านใด

๑.๖ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้ทราบการบริหารงานศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณาตามหลักธรรมพรหมวิหาร
๔ เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานต่อไป

๑.๖.๒ ทำให้ทราบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา เกี่ยวกับการใช้
หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี
จังหวัดสมุทรปราการ

๑.๖.๓ ทำให้ทราบถึงแนวทางส่งเสริมการใช้หลักธรรมพรหมวิหาร ๔ ในการ
บริหารงานของผู้บริหารศูนย์ฝึกอบรมบ้านกรุณา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ